

تلاش برای احیای بازارهای صادراتی سیمان

— سرمایه صنعت سیمان کشور اگرچه طی سال‌های اخیر گام‌های بزرگی را در مسیر توسعه برداشته است اما این امر در حالی صورت می‌گیرد که رشد تولید سیمان در کشورهای همسایه و محدودیت صادرات این محصول از کشور باعث تهدید بازارهای صادراتی سیمان تولید داخل شده است. به زعم بسیاری از کارشناسان این صنعت توجه ویژه دولت به این موضوع و تغییر رویکرد در سیاست‌های صادراتی و توسعه‌ای این بخش يك امر اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد .

در حال حاضر کشورهایمانند امارات و عربستان سعودی، راه‌اندازی چند واحد سیمانی جدید را مدنظر قرار داده‌اند. این کشورها در حال افزایش حضور خود در بازار سیمان منطقه هستند و پیش‌بینی می‌شود به کاهش قیمت محصول خود اقدام کنند و به این ترتیب رقیبی برای ایران محسوب شوند .

در حالی که طی سال‌های گذشته روزانه سه هزار تن سیمان به امارات وارد می‌شد اما هم اکنون این رقم به حدود هزار تن رسیده و در واقع کارخانه‌های سیمانی آن‌ها سریع‌تر از واحدهای جدید سیمانی ایران به بهره‌برداری رسیده‌اند و به این ترتیب بازار امارات از حالت واردکننده بودن به خودکفایی رسیده است .

از طرفی قیمت سیمان در بازار عراق نیز کاهش یافته و میزان صادرات کلینکر یکی از واحدهای سیمان عربستان سعودی نیز طی هشت ماه آینده از 700 هزار تن فعلی به يك میلیون تن خواهد رسید. به نظر می‌رسد بازار سیمان کشورهای همسایه در آینده‌ای نزدیک به خودکفایی خواهد رسید و در صورتی‌که تمهیدات لازم برای صادرات اندیشیده نشود، تولیدکنندگان کشورهای همسایه سهم ایران را از بازار سیمان به خود اختصاص خواهند داد .

با این حال کارشناسان در خصوص بازار داخلی نیز معتقدند، آزادسازی قیمت سیمان لازمه رفع اختلاف قیمت این محصول در مناطق مختلف کشور است و در صورت عملی شدن این موضوع، سیمان از مناطقی که با اشباع بازار مواجهند به استان‌هایی که دچار کمبود هستند، منتقل خواهد شد و بازار سیاه نیز از بین خواهد رفت. با این وجود به نظر می‌رسد صنعت سیمان در حال حاضر از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست، زیرا کمبود در بازار داخلی چشمگیر است و به دلیل شیوه نامناسب توزیع هر تن سیمان چند برابر قیمت واقعی به فروش می‌رسد. در حالی که دولت برای سامان‌دهی بازار داخلی از صادرات سیمان به دیگر کشورها جلوگیری کرده است، تولیدکنندگان سیمان کشور، بازار کشورهای عراق و افغانستان را از دست داده و کشورهای چين، هند، اکراین، الجزایر و چین بازار سیمان این دو کشور را در اختیار گرفته‌اند. در عین حال طی ماه‌های آینده و با توجه به راه‌اندازی چند پروژه تولید سیمان در کشور قطعاً با افزایش ظرفیت مواجه خواهیم بود که این وضعیت به طور طبیعی، مازاد تولید خوبی را نیز به همراه خواهد داشت. از سوي دیگر، با کاهش بازار مصرف در بسیاری از استان‌های سردسیر کشور، بازار عرضه و تقاضا به حالت تعادلی می‌رسد که این مساله می‌تواند مشوق دولت برای آزادسازی و خروج سیمان از سبد حمایتی محسوب شود تا دولت در این خصوص راحت‌تر تصمیم‌گیری کند. در ادامه روند آزادسازی می‌توان این امیدواری را داشت که در سال آینده، کارخانه‌هایی که اغلب متعلق به بخش خصوصی هستند مسیر مناسبی را با برنامه‌ریزی قبلی طی کنند. در عین حال باید توجه داشت در صورتی که کنترل دولت بر توزیع و فروش سیمان کماکان باقی بماند، قطعاً کارخانه‌ها امکان برنامه‌ریزی برای سال آینده را نه به لحاظ بازارهای مصرف و نه به لحاظ قیمت فروش و نه به لحاظ صادرات نخواهند داشت و به دلیل وجود نداشتن برنامه‌ریزی لازم، باز هم، ناچار به ابلاغ سیاست‌های دولت چشم خواهند دوخت تا ببینند دولت چه راهی پیش روی آن‌ها باز خواهد گذاشت. این در حالی است که سیاست‌های دولت برای صنعتی مانند سیمان، نوآوری زیادی را نمی‌تواند در بر داشته باشد. اما در هنگام تنظیم بودجه سال‌جاری دولت اعلام کرد که خیز بلندی برای توسعه طرح‌های عمرانی کشور برداشته و به همین منظور باید در صادرات برخی از اقلام بازرگانی صورت گیرد. با توجه به این‌که سیمان و فولاد از مصارف عمده پروژه‌های عمرانی محسوب می‌شود، در نخستین گام دولت دستور ممنوعیت صادرات سیمان را صادر کرد .

این در حالی است که براساس ماده 36 قانون برنامه چهارم، تنظیم بازار داخلی موجب ممنوعیت صادرات نمی‌شود و صدور تمام کالاها و خدمات به جز مواردی از قبیل اشیا عتیقه، میراث فرهنگی، دامی، نباتی و کالاهای یارانه‌ای مجاز خواهد بود. در این ماده آمده است: «به منظور تنظیم بازار داخلی و جبران کمبود احتمالی، وزارت بازرگانی مجاز است در مواردی که تشخیص می‌دهد از طریق واردات بدون انتقال ارز نسبت به جبران نیازهای داخل اقدام کند .»

نوسان‌تراز تجاری کشور

از طرفی در قانون برنامه چهارم به صراحت آمده است که وزارت بازرگانی مسوول تنظیم تراز تجاری کشور خواهد بود و تمام وزارتخانه‌ها موظف هستند در تهیه برنامه‌های عملیاتی و تقسیم اهداف کمی و کیفی، تنظیم و تفوق تراز تجاری کشور با وزارت بازرگانی همکاری لازم را داشته باشند. با این حال به نظر می‌رسد دولت با ممنوعیت صدور اقلامی مانند سیمان مانع از یکسان‌شدن بیش‌تر تراز تجاری

کشور شده و از طرفی واحدهای سیمانی را با مشکلاتی مواجه کرده است .

رشد فزاینده مصرف

نگاهی به روند مصرف سیمان طی 42 سال 1342 تا 1382 نشان می‌دهد که مصرف این محصول استراتژیک در صنعت ساخت و ساز از 736 هزار تن به 29 میلیون و 338 هزار تن رسید که افزایش 39 برابری را نشان می‌دهد .

آمار مصرف سیمان کشور براساس اطلاعات مرکز آمار در سال 42 حدود 736 هزار تن، سال 45 حدود یک میلیون و 518 هزار تن، سال 50 حدود دو میلیون و 651 هزار تن، سال 55 حدود هفت میلیون و 380 هزار تن، سال 60 حدود 9 میلیون و 699 هزار تن، سال 65 حدود 12 میلیون و 382 هزار تن، سال 70 حدود 15 میلیون و 165 هزار تن، سال 75 حدود 17 میلیون و 121 هزار تن، سال 80 حدود 25 میلیون و پنج هزار تن، سال 81 حدود 27 میلیون و 80 هزار تن و سال 82 نیز 29 میلیون و 338 هزار تن بوده است. با اشاره به روند مصرف سیمان طی سال‌های 42 تا 82 بررسی روند مصرف سیمان نشان می‌دهد که از سال 45 به بعد شکاف تقاضا از طریق واردات پر می‌شود .

مصرف سرانه سیمان در سال 42 حدود 31 کیلوگرم، سال 45 حدود 59 کیلوگرم، سال 50 حدود 90 کیلوگرم، سال 55 حدود 219 کیلوگرم، سال 60 حدود 238 کیلوگرم، سال 65 حدود 251 کیلوگرم، سال 70 حدود 285 کیلوگرم، سال 75 حدود 285 کیلوگرم، سال 80 حدود 266 کیلوگرم، سال 81 حدود 416 کیلوگرم و سال 82 نیز 433 کیلوگرم بوده است. مصرف سرانه سیمان از سال 42 تا 82 نیز 13 برابر افزایش یافته است .

حرکت رو به عقب در بخش صادرات

از طرفی کارشناسان صنعت سیمان معتقدند؛ مصوبه صادرات سیمان به گونه‌ای تنظیم شده که واحدهای سیمانی به بهره‌برداری رسید و از نیمه دوم سال 1384 مجاز هستند تا 40 درصد از ظرفیت تولید خود را به دیگر کشورها صادر کنند که با احتساب سه میلیون تن ظرفیت ایجاد شده در این مدت زمان امکان صادرات یک میلیون و 200 هزارتن سیمان فراهم شده بود. در عین حال در این مصوبه آمده است، اگر این واحدها بیش از 95 درصد ظرفیت خود به تولید ادامه دهند می‌توانند 50 درصد از تولید بالای 95 درصد را صادر کنند. با این وجود اگر واحدهای سیمانی بتوانند 35 میلیون تن در سال تولید داشته باشند، این پنج درصد به حدود 1/5 میلیون تن می‌رسد. با این وجود نیمی از این میزان تولید مازاد حدود 750 هزارتن خواهد بود که با میزان یک میلیون و 200 هزارتن قبلی تنها مجوز صادرات کمتر از دو میلیون تن سیمان صادر شده است. در حالی که طی سال گذشته بالغ بر دومیلیون و 600 هزارتن سیمان صادر شده و با این وجود حجم صادرات امسال نسبت به سال گذشته 600 هزارتن کاهش خواهد یافت

افزایش هزینه‌ها در واحدهای سیمانی

_ سرمایه‌هرچند افق روشنی برای صنعت سیمان کشور طراحی شده است اما تولیدکنندگان براین عقیده‌اند که حمایت‌ها از این صنعت باید جدی‌تر باشد زیرا در حال حاضر به دلیل عدم بازنگری در سیستم تجدید ارزیابی دارایی‌های کارخانه‌های سیمانی، هزینه استهلاک واحدهای قدیمی غیرواقعی محاسبه شده و سوددهی آنها نیز صوری است. به اعتقاد تولیدکنندگان سوددهی کارخانه‌های سیمانی صوری است، به عبارتی قیمت تمام شده محصولات کارخانه‌های قدیمی بر اساس دفاترشان پایین است و ظاهراً سود می‌دهند، اما در واقع در حال حراج ماشین‌آلاتشان هستند. نرخ‌های استهلاک در دفاتر این‌گونه شرکت‌ها تاریخی است و ذخیره واقعی برای جایگزینی تاسیسات خود نیندوخته‌اند. این درحالی است که طی سال‌های گذشته یک کارخانه سیمان با یک میلیارد تومان راه‌اندازی می‌شد و اکنون 150 میلیارد تومان هزینه راه‌اندازی یک واحد تولید سیمان است .

از طرفی یک واحد سیمان باید سالانه از سود خود رقمی را کنار بگذارد تا ظرف ده - دوازده سال آینده بتواند با آن سیستم‌های خود را نو کند اما ارزش دارایی‌های کارخانه‌های 30 سال قبل در دفاتر آنها به همان نرخ قدیمی است و ذخیره استهلاک بر مبنای همان نرخ پیش‌بینی می‌شود و از سویی قیمت سیمان نیز از سوی دولت تعیین می‌شود .

سوال اصلی تولیدکنندگان

اما این میزان کاهش در حالی صورت می‌گیرد که پیش از این پیش‌بینی شده بود به‌منظور حضور گسترده در بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی میزان صادرات سیمان افزایش چشم‌گیری داشته باشد، در حالی که رویکرد دولت در خصوص صادرات سیمان طی سال‌جاری با این اصل مغایرت دارد. با این وجود سوال عمده دست‌اندرکاران صنعت سیمان از دولت این است که «دولت در چارچوب چه موازین و قوانینی دستور ممنوعیت صادرات سیمان را اعلام کرده و در حال حاضر نیز فقط اجازه صادرات محدود را به واحدهای تولید داده است؟» به عقیده آنان دولت باید توضیح بیشتری در این زمینه به تولیدکنندگان بدهد و برای جلوگیری از ضرر و زیان واحدهای سیمانی یک راه‌حل اساسی ارائه کند. به اعتقاد بسیاری از این کارشناسان، وضع چنین قوانینی، بسیاری از واحدهای سیمانی را در بلاتکلیفی قرار داده و باعث به هم ریختگی برنامه‌ریزی‌های مدیران این واحدها می‌شود. طی سال‌های گذشته صادرات سیمان

زمینه‌ای برای جذب بیشتر سرمایه‌ها در این صنعت محسوب می‌شد و سرمایه‌گذاران با امید به بازگشت سریع سرمایه‌ها در بخش صادرات نسبت به حضور در این صنعت اعلام آمادگی می‌کردند اما در حال حاضر قیمت تمام شده هر تن سیمان 450 هزارریال است که این مساله با توجه به صادرات محدود سیمان باعث از بین رفتن انگیزه سرمایه‌گذاران و عدم اجرای طرح‌های توسعه توسط سایر واحدها شده است .

صادرات مقرون به صرفه

این در حالی است که سال‌های گذشته با توجه به تفاوت قیمت سیمان در کشورهای همسایه نسبت به بازار داخل، مقرون به صرفه بودن صادرات وضعیت مطلوبی را برای واحدهای سیمانی به وجود آورده بود اما امسال این ممنوعیت باعث شده تا طرح‌های توسعه این واحدها پیشرفتی نداشته باشد. کارشناسان دست‌اندرکاران صنعت سیمان معتقدند تصمیم دولت مبنی بر ممنوعیت صادرات سیمان باعث شده تا از ابتدای سال جاری بازار ایران در کشورهایمانند عراق، افغانستان و سایر کشورهای منطقه توسط کشورهای از قبیل لبنان، مصر، ترکیه، چین، هند و پاکستان اشغال شود. اگرچه طی سال‌های گذشته تولیدکنندگان سیمان محصولات مرغوب خود را به این کشورها صادر می‌کردند اما کشورهای سیمانی باید با صرف هزینه‌های مجدد نسبت به بازاریابی محصولات خود اقدام کنند. در حال حاضر قیمت سیمان در کشورهای حوزه خلیج فارس هر تن 70 دلار، در افغانستان 85 تا 90 دلار و در کشور عراق بیش از 100 دلار است که با توجه به مزیت‌های ایران در تولید سیمان، صادرات آن می‌تواند ارزآوری قابل ملاحظه‌ای برای کشور به دنبال داشته باشد. بر این اساس کارشناسان صنعت سیمان صادرات این محصول را در هر شرایطی مقرون به صرفه می‌دانند .

توافق دو وزارتخانه اصلی

تنظیم بازار داخل، حفظ بازارهای هدف و کاهش قیمت سیمان در داخل از اهداف صادرات سیمان خواهد بود که بر این اساس وزارت بازرگانی و وزارت صنایع و معادن به منظور صادرات مجدد آن توافق کرده‌اند. صادرات سیمان در صورت عمل به تعهدات توزیع سیمان در بازار داخل مجاز خواهد بود. این امر علاوه بر افزایش توزیع داخلی نسبت به سال گذشته، روند بهره‌برداری از واحدهای جدید را تسریع خواهد کرد. واحدهای تولیدکننده با افزایش ظرفیت و توسعه و تجهیز کارخانجات خود می‌توانند 40 درصد مازاد تولید خود را صادر و 60 درصد دیگر را نیز در شبکه بازار داخلی توزیع کنند.

بالاتکلفی واحدهای جدید

با این حال تشکلهای سیمانی در تلاش هستند تا توافق وزارتخانه‌های بازرگانی و صنایع و معادن را برای صادرات سه میلیون و 500 هزار تن سیمان حاصل کنند. از طرفی با توجه به این‌که در سال آینده عرضه و تقاضای سیمان در حد متعادلی قرار خواهد گرفت و با این وجود بازار سیاه در کشور از بین می‌رود، زمینه صادرات بیشتر این محصول نیز فراهم می‌شود .

از طرفی بسیاری از مدیران واحدهای سیمانی در دست احداث امسال اعلام کرده‌اند که با کمبود نقدینگی برای پیشرفت طرح‌های خود مواجه شده‌اند و تصمیم دولت مبنی بر ممنوعیت صادرات سیمان باعث عدم حضور سرمایه‌گذاران در این بخش شده است .

توجه دولت به طرح‌های سیمانی

سیاست‌های فعلی وزارت صنایع و معادن نیز نشان‌دهنده این موضوع و نیز حاکی از آن است که دولت توجه ویژه‌ای را معطوف به طرح‌های سیمانی کرده است به طوری که کارگروه تشکیل شده برای بررسی طرح‌های سیمانی متقاضی دریافت تسهیلات 200 میلیارد تومانی نیز با برخورداری 22 واحد سیمانی از این اعتبارات موافقت کرده است و از این رو می‌توان امیدوار بود تا بسیاری از نگرانی‌ها در این صنعت برطرف شود .

پیش از این نیز محمدرضا مس فروش، مدیرکل صنایع معدنی وزارت صنایع و معادن با اشاره به تشکیل کارگروهی با حضور نمایندگان وزارتخانه‌های صنایع و معادن، امور اقتصادی و دارایی و بانک‌ها به منظور بررسی مصوبه دولت _در خصوص اختصاص تسهیلات به 24 طرح سیمانی اظهار کرده بود: «در جلساتی که برگزار شد، اختصاص تسهیلات به 22 مورد از طرح‌های سیمانی معرفی شده از سوی وزارت صنایع مورد موافقت طرفین قرار گرفت و اختصاص تسهیلات به دو طرح سیمانی دیگر به انجام بررسی‌های لازم منوط شد».

وی ادامه داد: «پس از انجام مراحل قانونی لازم، بانک‌ها برای پرداخت تسهیلات به واحدهای سیمانی متقاضی اقدام خواهند کرد.» وی در خصوص تعیین محل تامین منابع مالی 200 میلیارد تومانی برای اعطا به طرح‌های سیمانی نیز گفت: «بحث در این خصوص ادامه دارد و این مساله هنوز نهایی نشده است».

مس‌فروش با تاکید بر این‌که هیچ مشکلی بین بانک‌ها و واحدهای سیمانی متقاضی دریافت تسهیلات وجود ندارد، تصریح کرد: «اخیرا جلسه‌ای با وزارت بازرگانی در مورد خروج سیمان از سبد حمایتی نداشته‌ایم».

در عین حال محسن شاطرزاده معاون امور اقتصادی و بین‌الملل وزارت صنایع و معادن با اعلام این که بر اساس برنامه، ظرفیت تولید سیمان در سال آینده به 76 میلیون تن افزایش می‌یابد، از افزایش عرضه، ارزانی و در نهایت آزادسازی قیمت این محصول از ابتدای سال 1387 خبر داده است.»

به گفته وی: «در حال حاضر ظرفیت تولید سیمان کشور، 36/5 میلیون تن است و با توجه به بهره‌برداری طرح‌های جدید تا پایان سال 85 این میزان به 40 میلیون تن افزایش خواهد یافت.» وی ادامه داد: «با رسیدن ظرفیت تولید سیمان به 46 میلیون تن در پایان سال آینده، از ابتدای سال 1387 شاهد ارزانی سیمان و عرضه آزاد آن در کشور خواهیم شد.» محسن شاطرزاده افزود: «پیش‌بینی می‌شود از سال آینده، با توجه به طرح‌هایی که در دست ساخت داریم و به مدار تولید می‌رسند ظرفیت تولید کشور بیش از مصرف باشد و مشکل خاصی در عرضه سیمان نداشته باشیم.»